

duktioner. Han gør således op med den i tresserne meget populære deltagelsesorienterede demokratiteori (Stuart Mill, Arendt, Pateman). Ifølge denne teori bør vi have deltagerdemokrati, fordi deltagelse virker så dejligt og modnende på deltagerne. Elster påpeger, at denne virkning kun opnås som en bivirkning af et vel-fungerende deltagerdemokrati, der i forvejen fungerer af *andre* grunde. Hvis deltagelsens velsignede virkning er hovedbegrundelsen for demokratiet, så bliver selve deltagelsen meningsløs, og så forsvinder enhver modnende virkning.

Hermed er Elsters syn på samfundsvidenskabelig forklaring næsten givet. Han argumenterer for, at intersubjektivitet er det centrale i al videnskab. Derfor mener han videre, at den hypotetisk-deduktive metode er den *eneste* videnskabelige metode. Denne metode specificeres på forskellig måde i de forskellige videnskaber. Naturvidenskaberne laver årsagsforklaringer, biologien laver funktionelle forklaringer, og samfundsvidenskaberne laver intentionelle forklaringer. Derfor må sociale forklaringer altid funderes på individ-niveau. Elster er meget skeptisk, når det gælder funktionelle forklaringer i samfundsvidenskaben. Hvis der rigtig skal knald på en funktionel forklaring, må forskeren benytte begrebet om en *latent funktion*. Elster er berømt for sin analyse af, at dette begreb praktisk taget altid er illegitimt i samfundsvidenskaben. Dermed falder de mest almindelige versioner af marxistisk statsteori. Selv en gammel hæderkronet forklaring, som Mertons teori om den politiske maskine ender i papirkurven. Rystende – men logikken er ikke til at skyde igennem!

Elster er stærkt inspireret af *rational choice* metoden. Men karakteristisk nok forhindrer dette ikke, at han har beskæftiget sig meget med fornuftens grænser. Han har analyseret problemet om viljens svaghed ved hjælp af historien om Odysseus, der lod sig binde til sit skibs mast, så han ikke skulle begå noget dumt, mens han hørte sirenerne sang. Elster påpeger, at selve ideen om en forfatning, der står over og begrænser lovgivningsmagten er af samme karakter. Elster har også beskæftiget sig med manipulation og ideologiteori ud fra fabelen om ræven og rønnebærene. På det seneste har han beskæftiget sig med de skadelige virkninger, som det har, hvis man overvurderer fornuften. Denne analyse er meget relevant for teorien om politisk reform og for forståelsen af udviklingen i de (tidligere) kommunistiske lande. Disse emner strejfses kort i bogen, men her er læseren stadig nødt til at gå videre til Elsters engelsksprogede bøger. Men det er godt, at vi har fået denne introduktion til Elster på skandinavisk.

Jørgen J. Poulsen
Weekendavisen

European polyphony: Perspectives beyond East-West confrontation, edited by Ole Wæver, Pierre Lemaitre and Elzbieta Tromer, London: Macmillan, 1989.

Polyfoni betyder ifølge ordbogen flerstemmighed, og titlen må siges at være vel-valgt. Denne bog lader en lang række ganske forskellige stemmer i den europæi-

duktioner. Han gør således op med den i tresserne meget populære deltagelsesorienterede demokratiteori (Stuart Mill, Arendt, Pateman). Ifølge denne teori bør vi have deltagerdemokrati, fordi deltagelse virker så dejligt og modnende på deltagerne. Elster påpeger, at denne virkning kun opnås som en bivirkning af et vel-fungerende deltagerdemokrati, der i forvejen fungerer af *andre* grunde. Hvis deltagelsens velsignede virkning er hovedbegrundelsen for demokratiet, så bliver selve deltagelsen meningsløs, og så forsvinder enhver modnende virkning.

Hermed er Elsters syn på samfundsvidenskabelig forklaring næsten givet. Han argumenterer for, at intersubjektivitet er det centrale i al videnskab. Derfor mener han videre, at den hypotetisk-deduktive metode er den *eneste* videnskabelige metode. Denne metode specificeres på forskellig måde i de forskellige videnskaber. Naturvidenskaberne laver årsagsforklaringer, biologien laver funktionelle forklaringer, og samfundsvidenskaberne laver intentionelle forklaringer. Derfor må sociale forklaringer altid funderes på individ-niveau. Elster er meget skeptisk, når det gælder funktionelle forklaringer i samfundsvidenskaben. Hvis der rigtig skal knald på en funktionel forklaring, må forskeren benytte begrebet om en *latent funktion*. Elster er berømt for sin analyse af, at dette begreb praktisk taget altid er illegitimt i samfundsvidenskaben. Dermed falder de mest almindelige versioner af marxistisk statsteori. Selv en gammel hæderkronet forklaring, som Mertons teori om den politiske maskine ender i papirkurven. Rystende – men logikken er ikke til at skyde igennem!

Elster er stærkt inspireret af *rational choice* metoden. Men karakteristisk nok forhindrer dette ikke, at han har beskæftiget sig meget med fornuftens grænser. Han har analyseret problemet om viljens svaghed ved hjælp af historien om Odysseus, der lod sig binde til sit skibs mast, så han ikke skulle begå noget dumt, mens han hørte sirenerens sang. Elster påpeger, at selve ideen om en forfatning, der står over og begrænser lovgivningsmagten er af samme karakter. Elster har også beskæftiget sig med manipulation og ideologiteori ud fra fabelen om ræven og rønnebærene. På det seneste har han beskæftiget sig med de skadelige virkninger, som det har, hvis man overvurderer fornuften. Denne analyse er meget relevant for teorien om politisk reform og for forståelsen af udviklingen i de (tidligere) kommunistiske lande. Disse emner strejfses kort i bogen, men her er læseren stadig nødt til at gå videre til Elsters engelsksprogede bøger. Men det er godt, at vi har fået denne introduktion til Elster på skandinavisk.

Jørgen J. Poulsen
Weekendavisen

European polyphony: Perspectives beyond East-West confrontation, edited by Ole Wæver, Pierre Lemaitre and Elzbieta Tromer, London: Macmillan, 1989.

Polyfoni betyder ifølge ordbogen flerstemmighed, og titlen må siges at være velvalgt. Denne bog lader en lang række ganske forskellige stemmer i den europæi-

ske sikkerhedsdebat komme til orde. Man har samlet et blandet kor bestående af vestlige og østlige forskere samt enkelte fredsaktivister fra små og store nationer i Europa. Det er der kommet en interessant, men også noget uegal bog ud af. Det er ikke helt almindeligt at lade en række medlemmer af koret synge i hver sin toneart. Heterogeniteten er imidlertid til en vis grad tilsigtet, en del af bogens overordnede problemstilling. Redaktørerne har nemlig blandt andet sat sig for at undersøge, i hvilken udstrækning der på tværs af øst-vestskellet i Europa findes fælles sikkerhedsinteresser. Udgangshypotesen synes at have været, at – som Elzbieta Tromer skriver i sin udmærkede indledningsoversigt – »the retreat of the superpowers exposes new conflicts« (s. 2).

Praktiske hensyn har naturligvis gjort det nødvendigt at foretage et udvalg i den omfattende europæiske landepopulation. Desværre er man som læser henvist til at gætte sig til udvælgelseskriterierne, bortset fra at man har villet belyse såvel små som store staters sikkerhedspolitik. Blandt de 11 landestudier er Bulgarien repræsenteret og Ungarn endog med to bidrag, mens Holland og Norge, som dog ikke er uinteressante cases, er udeladt. Værst er det gået ud over Norge. På s. 13 gennemgår Elzbieta Tromer de nordiske landes sikkerhedsinteresser og påpeger deres forskellige orientering uden med ét ord at nævne Norge eller Island.

Bogens teoretiske udgangspunkt er nærmest dualistisk. Den rummer to meget forskellige »programmatisk« teoretiske bidrag. Barry Buzans glimrende artikel om »The future of Western European security« er en raffineret neo-realistisk analyse, som især betoner betydningen af politisk kohæsion for (Vest) Europas internationale indflydelseskapabilitet. At dømme efter bogens bidrag er der en ganske betydelig politisk kohæsion i dagens Europa – måske også større end redaktørerne synes at have forventet. Dog fremstår Frankrig (og tildels Storbritannien) som stadig mere isoleret i den europæiske sikkerhedsdebat. Buzan spørger imidlertid også efter den institutionelle kohæsion i Europa, og det er et spørgsmål, som stort set ikke tages op i bogens øvrige bidrag.

Ole Wæver, som tydeligvis er inspireret af Egbert Jahn, tidligere leder af Center for Freds- og Konfliktforskning, lancerer i sine to bidrag en blanding af diskursteori og post-strukturalistisk tekstteori (se blandt andet s. 189f.). Man kan hævde, at Buzan og Wæver dækker henholdsvis det systemiske og det indre politiske perspektiv og altså på udmærket vis supplerer hinanden. Når det er sagt, må jeg dog tilstå, at jeg har min tvivl, hvad angår den videnskabelige nytteværdi af diskursteori og post-strukturalisme. Jeg er for eksempel lidt i tvivl om meningen med følgende svada ».. large parts of the political process are played out at the conceptual levels, where the political space is structured by different projects seeking to fix the meaning of the social and meaning in the social by integrating them into their discursive chains« (s. 189) Mængden af udefinerede begreber i én enkelt sætning er foruroligende stort. Nok så problematisk er det, at denne teoriretning ikke *forklarer* ændringer i et lands udenrigspolitiske debat, men alene gennem systematisering klargør, hvad der er indholdet i en debat på et givet tidspunkt. Med andre ord: Der er tale om en omskrivning – endda en særdeles omfattende omskrivning – af virkeligheden. Jeg kan ikke lade være at stille spørgsmålet, om det nu også er umagen værd.

Derimod rummer Wævers afsluttende bidrag, som i nogen grad har kastet de diskursteoretiske lænker, en række spændende tilløb, blandt andet et forsøg på at kombinere sikkerhedskompleksbegrebet med et begrebsmæssigt hierarki af stadier på vejen mod en tilstand af »sikkerhedsfællesskab« i Deutsch's forstand (s.310).

European polyphony analyserer i de empiriske bidrag de to dynamiske variabler, som har været bestemmende for udviklingen i europæisk sikkerhedspolitik: Supermagternes indgriben i det europæiske sikkerhedskompleks og udviklingerne på den indre politiske scene. Janet Finkelstein og Pavel Podlesnyi analyserer supermagternes politik og betoner begge diskontinuiteten. USA og USSR er i varierende grad blevet tvunget til at nedprioritere den militære tilstedeværelse – og dermed kontrol – i Europa. Økonomiske problemer synes at være den væsentligste forklaringsvariabel. Med Tromers rammende formulering ».. the super-powers have been forced to review their short-term security policies in the light of their medium term economic prospects« (s.3). Udsagnet er dog nok mest dækkende som en karakteristisk af den amerikanske politik. I det sovjetiske tilfælde er der efter alt at dømme tale om mere langsigtede og tildels konceptuelt betingede ændringer i sikkerhedspolitikken, men erkendte økonomiske nødvendigheder og ikke mindst en ny forståelse af det internationale økonomiske system har givet spillet en vigtig rolle.

I det hele taget er det slående, i hvor høj grad de østeuropæiske bidrag er optaget af *økonomisk sikkerhed*. Både Podlesnyi, ungarenen Kiss og bulgaren Behar opfatter Østeuropas økonomiske isolation som et kerneproblem i europæisk sikkerhedspolitik, og EF's nye dynamik siden midten af 1980'erne fremstilles som en væsentlig del af baggrunden for Gorbachovs formulering af visionen om det »europæiske hus«. Behar udtrykker sig mest prægnant (s.230): ».. of all the differences between the European states, the economic factor is that which has, till now, contributed most to the formation of a dual system of security..«. I forlængelse heraf betones den økonomiske interdependens som sikkerhedsstrategi.

De foregående betragtninger rejser det generelle spørgsmål, om ikke et forskningsprogram, der beskæftiger sig med ikke-militære aspekter af sikkerhed, i højere grad burde interessere sig for økonomiske aspekter af sikkerhed. Forskningen i økonomiske sikkerhedsproblemer i det europæiske system har hidtil overvejende taget sit udgangspunkt i inter-statslige relationer. Derimod savnes analyser af transnationale økonomiske fænomers indvirkning på staters mulighed for at indrette sig, som de ønsker det – en problemstilling, som ikke mindst er relevant i lyset af EFTA-landenes og Østeuropas tilpasning til det indre marked og den transnationale økonomiske integration mellem Øst- og Vesteuropa. Også supranationale økonomiske institutioners sikkerhedspolitiske funktioner er et vigtigt nyt aspekt af europæisk sikkerhedspolitik »beyond East-West confrontation«.

Flertallet af bidragene i denne bog er imidlertid mest optaget af politiske aspekter af sikkerhed, hvad enten man herved forstår sikkerhedskoncepter og detentepolitik med et al-europæisk sigte (som hos Meyer, Noreen, Clarke, Grela, Joenniemi, Fritzsche), demokratiseringen af sikkerhedspolitikken (Karup Pedersen) eller transatlantiske strukturreformer med eller uden et systemtransformerende sigte (som hos Buzan og David). Adskillige af bidragene er interessante, men det

gælder for de fleste, at de – uanset titlen – i høj grad bevæger sig inden for øst-vest konfrontationens problemfelt.

Thomas Pedersen
Institut for Statskundskab

M. Kent Jennings et al., *Continuities in political action: a longitudinal study of political orientations in three western democracies*, Berlin, New York: de Gruyter, 1989, 432 s., \$ 24.95 pb.

I 1979 kom bogen *Political Action*, der var en undersøgelse i fem lande af befolkningens politiske holdninger og handlinger. Baggrunden var, hvad der er blevet kaldt, demokratiets krise: Det voksende omfang af ukonventionel politisk adfærd, de politiske partiers dalende medlemstal og en fornemmelse af det politiske systems mindskede legitimitet. *Political Action* var baseret på surveys i 1974. *Continuities in political action* er, som navnet siger, fortsættelsen af det første studie. Her følger vi udviklingen i resten af 1970'erne i tre lande: Vesttyskland, Holland og USA.

Designet til dataindsamlingen til denne bog medfører, at der er tale om et meget værdifuldt materiale. Der er tale om et panelstudie, hvor man altså har interviewet de samme personer i henholdsvis 1974 og 1979. Desuden er der interviewet et repræsentativt sample igen i 1979 for at kunne foretage sammenligninger mellem to repræsentative udsnit af befolkningen. Designet muliggør altså to typer af undersøgelser: Sammenligninger af de samme personers holdninger og adfærd på to forskellige tidspunkter og sammenligninger af en repræsentativ stikprøve i de to perioder.

Bogens tema tager fat, hvor *Political Action* slap, nemlig i vurderingen af uroen i det politiske system. I *Political Action* erklærede man, at det ikke så så slemt ud, som mange hævdede. Der var ikke grund til at tro, at det politiske system var grundlæggende rystet, men at der derimod var kommet nye artikulationsformer til, at det politiske system altså var i en transformationsfase.

Forfatterne til *Continuities* har sat sig for at se, hvordan det så er gået. Set her på ti års afstand, er der måske ikke grund til at være så forfærdelig overrasket over, at billedet først og fremmest viser stabilitet. Perioden har ikke været præget af store brud eller markante ændringer i befolkningens politiske adfærd.

Bogen indeholder ni kapitler ud over det indledende og konkluderende. Kapitlerne handler om: Massedeltagelse, værdiorienteringer, økonomisk krise og protest, personlige problemers omsættelse til politik, opfattelser af social uretfærdighed, højre-venstre opdelingen, vælgeradfærd, politisk interesse og krystallisering af politiske orienteringer. Det er ikke muligt i en anmeldelse at redegøre for alle disse resultater. Bogen er spækket med oplysninger om de tre landes politiske udvikling og med detaljerede analyser af materialerne. Her vil jeg kort omtale tre kapitler, der især har fanget min interesse.